

Iz knjige sirot.

Josip Vandot.

VII.

Gospa Amalija se je povrnila iz mesta. Takoj se je preselila v svojo novo hišico. To so gledali ljudje, ko so vozili njeno opravo s postaje! Bila je krasna in lepa, da se je kar svetila. Naravnost iz mesta je prišla, iz tistega velikega mesta tam daleč, kamor le redkokdaj pride človek s hribov. Lepo je opremila gospa svojo hišico, da je bilo v nji kakor v raj. Stara Liza, ki jo je najela gospa za služkinjo, je videla vse to, pa je pripovedovala po vasi o krasoti tam v hišici gospe Amalije.

Tiho življenje je živela zdaj gospa. Samotna je bila od jutra do večera; le stara Liza je bila pri nji in včasih se je pomudil za pol ure siromak, ki se je oglasil pri gospe. Pogostila ga je tako, da se je je revež spominjal s hvaležnim srcem vse življenje. Zatekali so se ljudje k nji v svojih križih in težavah; potolaženi so šli od nje. Kajti gospa je znala tolažiti z zlatimi besedami. Ljubili so jo vsi okrog in so jo spoštovali.

Tistega dne, ko se je vrnila, je gnal Andrejec mimo njene hišice živino s paše. Zapazila ga je gospa, pa je stopila na prag. Odkril se je pastirček in obstal pred njo.

„Oj, ti si, Andrejec!“ ga je nagovorila. „Veš, Nežica te prav lepo pozdravlja. Dobro se ji godi in prav nič ni žalostna. Samo po tebi, pravi, ji je dolgčas. O Božiču pa pride na počitnice.“

Andrejec se je zelo razveselil. Vrtel je klobuček v rokah in premišljeval, kaj bi rekel. Pa se ni mogel spomniti ničesar. A gospa ni čakala njegovega odgovora, ampak je nadaljevala:

„Seveda, tebi je pa dolgčas po Nežici. Kajne, Andrejec, da ti je? Saj je meni tudi... Toda nikar se ne žalostiva! Saj pride kmalu Božič in potem se vidimo veseli... Kako se pa tebi godi, revček?“

Prišlo je Andrejcu na misel, da bi povedal vse o gospodarjevem ravnanju. Toda ne! Mislila bi morebiti gospa, da ne mara služiti in da je slabotnej, ki se boji najmanjše težavice. Pa je molčal Andrejec-trmoglavc in izpregovoril samo besedico: „Dobro.“

„Pa ne izgledaš ravno, kakor bi se ti godilo dobro,“ je rekla gospa. „Siromaček si, Andrejec! Kadar ti bo hudo, le glej, da prideš k meni! Vrata gospe Amalije so ti vedno odprta... Oh, pa skoro bi bila pozabila, da sem prinesla iz mesta nekaj zate...“

Hitela je gospa Amalija v sobo in se je vrnila takoj. V roki pa je prinesla nekaj v papir zavitega. To je dala Andrejcu. Lepo se je zahvalil deček in voščil lahko noč. Potem pa je poletel za živino, ki je šla po potu. Delala se je že noč, in vse je bilo tiho po vasi.

Andrejec je skrbno in varno nesel v roki zavitek. Vesel je premišljeval, kaj mu je prinesla gospa. Oj, ta dobra gospa in dobri stric Grega! Življenje bi dal Andrejec za nju, vse bi dal! Kako žalostno bi bilo njegovo življenje, da ni ljube gospe in dobrega strica Grege!

Ko je prišel Andrejec domov, je skočil takoj v vežno izbico k Jozovemu Gregi. Položil je zavitek na mizo in rekel staremu pastirju:

„Oj, stric, spravite to! Gospa iz mesta so mi dali ...“

Pa je že hitel vun, da priveže v hlevu živino. Na novo ji je nastlal; potem pa je letel k stricu v izbico. Prižgala sta luč in razvezala zavitek.

„Raca na vodi!“ se je začudil Jozov Grega. In začudil se je tudi Andrejec. Dve lepi srajci in dvojne nogavice so bile v zavitku in cel ducat belih žepnih robcev.

„Joj, kako je to lepo,“ je govoril Andrejec venomer in se ni mogel nagledati lepih reči. „To bom pa nosil samo o praznikih. Kajneda, stric Grega?“

„I, seveda,“ je potrdil stari pastir. „Veš, Andrejec, to mora biti pa zelo drago ... Bog ve, če si se kaj zahvalil gospe?“

„O, da — zahvalil sem se,“ je odvrnil pastirček. „Pa gospa so mi rekli, naj pridem k njim, če mi bo hudo.“

„Vidiš, da se ti ne bo slabo godilo, dokler bodo gospa blizu tebe ... Kaj pa Nežica?“

„Povedali so mi gospa, da je zdrava in vesela v mestu. O Božiču pa pride domov, in takrat bo veselo.“

Prišla ju je klicat gospodinja k večerji in tudi ona se je čudila darilu gospe Amaliije. Lep je bil tisti večer za Andrejca. V veliki izbi so sedeli ob zakurjeni peči, kajti zunaj je bilo mrzlo. Jozov Grega je vlekel iz svoje pipe in prerokoval sneg. Prišlo je več dece iz sosednih hiš, in takrat se je razvezal staremu pastirju jezik. Pravil je lepo povest iz davnih časov, ko se je dvigal tam na Pečeh ponosen grad in so stanovali v njem prevzetni in trdosrčni grajščaki. O zmaju Vitrancu je pravil, ki je razrušil tisti grad, da je ostal komaj kamen na kamnu.

Z odprtimi očmi so poslušali stari in mladi in skoro strah jih je bilo. Ej, pa je tudi znal pripovedovati Jozov Grega! Vse so videli pred sabo tako živo, kakor bi se godilo resnično, in bi sami gledali vse z lastnimi očmi. Groznega zmaya se videli v zraku, hudobnega grajščaka in ubogo Jelico, kateri je zaprl grajščak očeta in mater. Lepo Vilo Cvetano so videli, ko tolaži ubogo siroto. A tudi strašno razrušenje ponosnega grada so gledali — in strah jih je bilo.

Ko je končal Jozov Grega svojo povest, je bilo že pozno. Vstala so deca; voščila lahko noč in odhitela na svoje domove. Pa tudi Andrejec se je splazil na podstrežje spat. Nocoj je sanjal čudne in vse zmešane sanje. Kmalu se mu je prismejala nasproti Nežica, kmalu je videl plakajočo siroto Jelico. Tudi zmaya Vitranca je zagledal visoko gori na pečini. Režal se mu je iz ponosnega grada zlobni grajščak in čudno — ta grajščak je bil popolnoma podoben gospodarju Črnetu.

Ko je gnal Andrejec drugo jutro živino na pašo, se je zavijal v dolgo, oguljeno suknjo. Kajti mrzlo je bilo, in siva, nepredorna megla je ležala globoko dol po gorah. Vela je mrzla, komaj čutna sapa.

„Sneg bo,“ je pomislil pastirček. „Še danes bo padal sneg.“

Velik ogenj je zakuril na senožeti in si ogreval premrzle ude. Ves dan ga je navdajala slutnja, da pase danes zadnjikrat na lepi, ljubi senožeti. Koliko radosti, koliko lepih ur je užil tu pod visokimi gorami! Življenje mu je bila širna senožet, ko je cvetela spomladi v zlatih, dehtečih cvetovih, ko je ležala mirna in tiha v jeseni. Zdaj se bo moral ločiti od nje, morebiti za vedno. Padel bo sneg, dolga zima bo prišla, potem pa lepa pomlad. A Bog ve, kje bo takrat on in kje bo mislil na lepo, zeleno senožet . . .

Take misli so navdajale Andrejca, ko se je stiskal k plapolajočemu ognju in si ogreval premrzle ude. Žalostne misli so bile, in bolelo ga je globoko v srcu. Oj, z Bogom, ti mirna senožet! Lepo cveti spomladi in najlepše ptice se naj naselijo v tebi, da ti bodo prepevale! Glej, tvoj pastirček pojde in ne bo več prepeval na tebi in pasel vesele živine. Daleč pojde morebiti in bo hrepenel v tujini po tebi . . .

Zavel je močan veter preko senožeti, da se je sklonil plamen globoko k zemlji. Toda ponehal je takoj. In glej — vsedla se je prva snežinka na pastirčkovno lice in se stopila tam v mrzlo kapljico. Za njo pa je padla druga, in kmalu so frčale tako gosto, da jih ni mogel Andrejec več šteti. Kakor da bi se bilo odprlo nebo in trosilo na zemljo samih belih cvetov, tako se je zdelo pastirčku na senožeti.

Spravil je Andrejec živino skupaj in gnal potem domov. Tam koncem senožeti se je še ustavil in pogledal nazaj. Oj, vsa bela je že bila širna senožet, njegova ljuba prijateljica.

„Oj, z Bogom, ti mirna senožet!“ je zaklical Andrejec. „Lepo vzcveti spomladi, in Bog ti daj mnogo ptičev-pevcev, da ti ne bo dolgčas, ko mene ne bo več . . . Oj, z Bogom, ti lepa senožet!“

Ko je prignal živino domov, je dobil tam pismo. Bilo je od Nežice. Šel je na podstrešje, da sleče svojo mokro obleko. Hitro je odprl pismo in pričel brati. Ves vesel je bil, in radost mu je kar žarela z obraza.

Lepo je pisala Nežica o mestu in prijetnem življenju tam doli. „Veš, Andrejec“, je pisala med drugim, meni ugaja zelo tu. Stanujem pri prijateljici moje nove mamice. Dve prijateljici stanujeta z mano. Hčerki sta naše gospe. Malo starejši sta od mene; prijazni sta in me imata radi. V šolo hodim, kjer so sama dekleta, in učim se toliko in toliko lepih reči. Tudi klavir se učim in gosli. Težko je, pa vendar sem se že precej naučila. Zvečer pa pojemo in igramo, gospa in naš gospodar, ki so profesor na višji šoli, se pa nam smejejo . . . O, čisto nič mi ni dolgčas, samo, če se spomnim na tebe, mi je hudo. Lepo bi bilo, če bi bil tudi ti pri nas in bi hodil v šolo. Kaj pa delajo moja nova, zlata mamica? Pisali so mi, da jim je dolgčas po meni. Oj, pa bo kmalu Božič, in takrat se vidimo. Le priden bodi, Andrejec! Kmalu mi piši, če je pri vas kaj novega . . .“

Tako in še več je pisala Nežica. Andrejec je že dvakrat prebral pismo in hotel ga je tretjič. Toda spomnil se je, da ima doli na dvorišču še dosti dela. Hitro se je preoblekel in hitel dol.

Sneg je padal vedno gosteje, in dalje se ni videlo kot do sosedove hiše. Vsa zemlja je bila pokrita z debelo snežno odejo, in še vedno je padalo z neba. Andrejec je šel na hlev pripravljat klaje živini, ki je mukala spodaj v hlevu. Ko je pripravil že vse, da bi ponesel dol, je potegnil iz suknjiča pismo, da bi ga prebral še v tretjič.

Globoko se je zatopil v branje, da ni slišal gospodarja, ki je prišel na hlev. Slabe volje je bil gospodar danes že ves dan. Prezgodnji sneg mu je prekrizal toliko naklepov. Skoro še vso steljo je imel v gozdu, a zapadel je sneg, in živina bo zdaj vso zimo brez nje. Na polju je imel še toinono, a vse je šlo zdaj, in sneg je pokrtil vse.

Srdit je bil zato. Že nad vsemi se je znosil danes v hiši. Celo malega Jožka-poniglavčka je bil stresel za lase, a sam ni vedel, zakaj. Zdaj pa je zagledal pastirja, ko bere pismo, a živina muka tam doli v hlevu!

Skočil je k Andrejcu in mu izbil pismo iz rok. Zgrabil ga je čez pas in ga položil na kolena. Prestrašen je zavpil pastirček, a gospodar ga je tepel srdit in razjarjen.

„Kaj sem te zato vzel v hišo, da boš pasel lenobo!“ je vpil gospodar kakor samizsebe. „Kar iz hiše se mi poberi, seme zanikarno!“

„Pustite me! Saj grem še danes... še danes grem,“ je zavpil Andrejec in mahal z rokami in nogami okrog sebe, da bi se oprostil. A trdo ga je držala gospodarjeva levica, dočim ga je bila desnica neusmiljeno. Na pomoč je zavpil pastirček — in ne zamen. Prihitel je po stopnicah Jozov Grega, za njim pa gospodinja.

„Za Boga, Janez!“ je vzkliknila žena in prijela moža za roko. „Kaj pa delaš, Janez?“

„Pusti me in poberi se!“ je zarohnel mož in se je otrese. Iznova je nameril desnico na Andrejca, a takrat je priskočil od strani Grega. Urno, kakor bi trenil, je zgrabil razsrjenega gospodarja okrog pasa. Zavrtel ga je — in ubogi Andrejce je bil prost.

Tedaj pa se je obrnil Črne proti Gregi. Dvignil je že roko, da bi ga udaril. A stari pastir je prekrizal roke na prsih; glavo je dvignil ponosno in gledal mirno Črnetu v obraz.

„Daj me, če se upaš udariti starega človeka,“ je rekel Jozov Grega. „Daj me, če se ne bojiš biti starčka, ki te je enkrat zibal.“

Omahnila je Črnetu roka in za trenotek ni vedel, kaj bi storil. Naposled pa se je vzravnal ponosno in odgovoril s trdim glasom:

„Ne potrebujem te v svoji hiši! Človeka ki podpihuje mladino k brezdelju in jo zagovarja in brani, ne maram videti blizu sebe. Poberita se mi iz hiše oba — vsi se poberite! Ne potrebujem vas...“

„Oj, šel bom, šel,“ je odvrnil Grega mirno. „Starega pastirja bo vzprejel vsak rad pod svojo streho in ga bo spoštoval... Ti, Črne, pa se boš še enkrat spomnil tistega trenotka, ko si dvignil roko na mojo sivo glavo.“

Zaničljivo se je posmejal gospodar. Pokazal mu je hrbet in odšel naglo in s trdimi koraki. Grega pa je stopil k ubogi ženi, ki je stala v kotu, naslonjena na mrzli zid. V predpasnik je skrivala obraz in bridko ihtela.

„Ne jokaj, Nana,“ jo je tolažil. „Vse bo še dobro, boš videla, da bo še vse dobro.“

„Oh, da se je moralo zgoditi kaj takega!“ je tarnala uboga žena. „Moj Bog, ne zapusti me, saj nisem zaslužila tega!“

„Pusti jok, Nana,“ ji je prigovarjal Grega. „Glej, moralo je priti tako. Pomagati si ne moremo.“

„In da je storil srditež vam kaj takega, vam, ki ste ga pestovali in ljubili, ko je bil še majhen!“

Gospodinja je vila obupana roke. Božje kazni se je bala, ki pride tako hitro za vsakim grehom. In njen mož se je pregrešil, iako hudo pregrešil. Vzdignil je roko na ubogega starca!

„Ne vznemirjaj se,“ jo je miril stari pastir. „Odpuščam mu — iz srca mu rad odpustim, saj ni vedel, kaj je delal.“

Prišel je tedaj na hlev mali Jožek-poniglavček. Po vseh štirih se je priplazil po stopnicah in je iskal mamico. Ko jo je zagledal, je pohitel z veselim vzklikom in smehom k nji. A ko je zapazil njen objokani obraz, se je skremžil, prijel mamico za krilo in zajokal bridko. Dvignila ga je mamica na roke in ga poljubila na lice.

„Revček si, Jožek,“ mu je rekla. „A vendar si srečen, ker ne veš, zakaj se joče tvoja mamica.“

Nato so odšli vsi z hleva. Veselo je še padal zunaj sneg. Tako lepo so se poigravale bele snežinke v rahlem vetru, ki je vel po dolini! Ej, svet je zdaj njihov, in nihče jih ne more pregnati! Tudi solnce ne, ki je zadremalo za gostimi meglami.

Mirno in otožno je bilo vse v Črnetovi hiši. Gospodar je odšel kdovekam v gostilno, gospodinja pa je hodila okrog z rdečimi očmi. Jožek-poniglavček se je spravil na peč. Žalostno je povetil glavico in kmalu, kmalu je mirno zaspal.

Tam v vežni izbici pa je spravljal Jozov Grega svoje reči skupaj. Kakor hitro poneha sneg, jih naloži na sani in jih popelje na drugi konec vasi. Dobro in prijetno mu bo tam gori, in ljubili ga bodo in spoštovali.

Spomnil se je Grega Andrejca. Bog ve, kaj misli zdaj siromak? Gotovo joče na podstrešju. Dobro bi bilo, če bi šel pogledat k njemu... In šel je stari Grega na podstrešje, a Andrejca ni bilo nikjer. Vsepovsod so ga iskali, a zaman. Po vasi so še poizvedovali, a nihče ga ni bil videl in tudi vedel zanj nihče. Naredila se je že noč, in zunaj je pihal veter, in sneg je mel gosto in vedno močnejše.

A Andrejca ni bilo nikjer. Izginil je, in nobene sledi ni bilo za njim...

(Dalje prih.)

